

2024-12-08

Utbildningsdepartementet

Dnr U2024/01680

u.remissvar@regeringskansliet.se

NBVs remissyttrande över betänkandet ”Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid” (SOU 2024:42)

Sammanfattning av remissvar

NBV (Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet) tillstyrker utredningens förslag i stort då självförvaltningsmodellen med dess förstärkningar är genomförbart och blir en långsiktig demokratisk investering. Men det finns en viss oro över en kommande kostnadsökning för kontroll, utvärdering och uppföljning som kan komma att bekostas av studieförbundens medel för att bedriva folkbildningsverksamhet.

NBV avstyrker förslaget om alternativ modell till att självförvaltningsmodellen avskaffas och att folkbildningsanslaget i stället fördelas, kontrolleras och följs upp av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Detta då folkbildningen troligen skulle hamna i ett mer byråkratiskt fack med konsekvens av mindre ”fritt och frivilligt” längst utöver verksamheten samt ett bildningsförståelsetapp och att ”ett armlängds avstånd” skulle försvagas. En ökad statlig styrning skulle leda till brist på förståelse gentemot studieförbundens komplexitet och risk för en känsla av övervakning vilket blir kontraproduktivt för att nå deltagare med stort behov av folkbildningen.

Om Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV)

Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, NBV, är landets äldsta studieförbund med 130 års erfarenhet av folkbildning. På NBV arbetar vi med frågor som handlar om nykterhet, inkludering, demokrati & föreningsliv och kulturliv. NBV finns över hela landet och vi erbjuder studiecirklar, kurser, föreläsningar och kulturarrangemang. 2023 genomförde NBV 532 000 studietimmar och arrangerade närmare 12 000 kulturarrangemang. Vi har en stark koppling till våra 19 medlemsorganisationer som finns inom nykterhetsrörelsen och vi har därifrån med oss de grundläggande idéerna om nykterhet, demokrati och bildning. Vi är partipolitiskt obundna och religiöst neutrala.

9.2 Folkbildningen når många, men har svårt att nå vissa grupper

NBV delar utredningens bedömning men påtalar vikten av att nå ut till en bredd av deltagare och hänsyn bör också tas till aktuella behov i samhället som även

förändras över tid. Medvetenhet ska finnas om att det kan innebära att annan verksamhet kan komma att bli lidande när prioritering för att nå vissa underrepresenterade målgrupper sker. Fokus på dessa grupper sker redan idag och kommer fortsatt att vara i fokus.

10.2.1 Folkbildningens betydelse för musikutbildningar

NBV välkomnar utredningens förslaget om en särskild utredning kring musikutbildningarnas förutsättningar bör tillsättas i syfte att se över hur samverkan och samordning mellan olika aktörer kan utvecklas för att skapa bättre förutsättningar för olika nivåer av musik-utbildning att understödja varandra.

11.4 En ny balanspunkt kan bidra till en ny start för folkbildningen

NBV avslår utredningens förslag om en ny balanspunkt och ser risken med att en förändring leder till ökad statlig styrning vilket vore olyckligt för folkbildningen då folkbildningen behöver stå fri för att kunna verka kraftfullt. Om studieförbundet fortsatt lever upp till frihet under ansvar och med stärkta delar inom granskning, kontroll och kvalitet behövs inte en ny balanspunkt.

12.3.1 Förslag på ny målstruktur för folkbildningspolitiken

NBV tillstyrker förslaget om ny målstruktur med mål och delmål då detta leder till en tydligare och bättre bild gentemot samhällsutmaningarna och att uppföljningsmöjligheterna blir bättre än tidigare. Det finns behov av att påtala att studieförbunden tillsammans med medlemsorganisationerna själva sätter upp mål och styr över sin verksamhet.

12.3.2 Förslag på nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken

NBV välkomnar förslaget om det nya övergripande målet med ett tillägg, att målet för folkbildningspolitiken ska vara att ”stärka demokratin genom höjd C bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället.

12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken

NBV tillstyrker förslagen med de fyra delmålen men vill göra ett medskick i att tre av delmålen innehåller definitionen fler vilket skulle kunna tas bort i de två första målen då dessa kan vara svårt att förhålla sig till och upplevs som volymdrivande och leder till fel fokus. NBV saknar det livslånga lärandet som begrepp i någon av målen och kan kompletteras med.

12.3.4 Förslag på nytt syfte med statsbidraget till folkbildningen

NBV tillstyrker förslaget då syftet blir tydligt.

13.1.4 SISU Idrottsutbildarna bör inkluderas i den officiella statistiken för studieförbunden

NBV har inga synpunkter på förslaget att Statistiska centralbyrån (SCB)

ska ges i uppdrag att samla in statistik om SISU Idrottsutbildarna, men avstyrker förslaget om finansiering från utgiftsområde 17 anslag 14:1 Statsbidrag till studieförbund om inte detta anslag höjs med motsvarande belopp.

13.3 Nya mål för folkbildningen behöver belysas med nya indikatorer NBV tillstyrker utredningens förslag om behovet av nya indikatorer. NBV anser att indikatorerna skall renodlas så att de gäller för hela folkbildningen för att det skall bli tydligt för alla aktörer. Viktigt att indikatorerna utformas av Folkbildningsrådet och att dessa inte leder till mer administration.

13.3.1 Indikatorer för att mäta att fler människor breddar och fördjupar sina kunskaper och når nya insikter

NBV noterar att indikatorns fokus på ämne inte fångar mening och insikter som deltagarna når oavsett ämne, här behövs omtag.

13.3.2 Indikatorer för att mäta att fler människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet ökar och breddas

NBV föreslår att indikatorn omformuleras till antal deltagare i kulturprogram, annat än föreläsning för att den ska få en bättre innebörd.

13.3.3 Indikatorer för att mäta att fler människor får nya och återkommande möjligheter att gå vidare i arbetsliv och studier

NBV noterar att inga indikatorer föreslås för att utvärdera studieförbunden utifrån det tredje delmålet och anser att samma delmål ska gälla för hela folkbildningen.

13.3.4 Indikatorer för att mäta en ökad sammanhållning och gemenskap mellan människor med olika bakgrund

NBV avstyrker förslaget att använda indikatorn: andel personer med funktionsnedsättning i studieförbund. NBV föreslår en ny indikator: antal medlems-/samverkansorganisationer, detta för att visa på hur väl studieförbunden bidrar till att stärka föreningslivet.

14.3 Utredningen föreslår att självförvaltningsmodellen behålls

NBV tillstyrker utredningens förslag samt utredningens bedömning om att vissa förändringar i modellen behöver göras. NBV anser att förslaget leder till att bibehålla stabilitet och motverka negativa konsekvenser som skulle följa med andra modeller. Viktigt att fortsatt värna om folkbildningens frihet och detta säkras bäst via Folkbildningsrådet.

14.4 Utredningens alternativa förslag innebär att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) tar över ansvaret för

fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen

NBV avstyrker detta alternativa förslag då det finns risk för en ökad statlig styrning av den ”fria” folkbildningen vilket vore negativt. NBV anser att självförvaltningsmodellen är ett bättre alternativ. Även om utredningen föreslår denna myndighet som det bästa alternativet av myndigheter finns troligen brister på förståelse och erfarenhet gentemot studieförbundens komplexitet och drift. Tankar om att flera myndigheter än en skulle kunna ta över ansvaret vore mycket olyckligt då detta skulle skapa ytterligare utmaningar och förvirring med att bedriva folkbildningsverksamhet för studieförbunden.

15.2 Uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen bör utvecklas

NBV välkomnar utredningens bedömning vilket är viktigt för stabilitet och legitimitet men påtalar vikten av samtidigt tillföra extra ekonomiska resurser till folkbildningen.

15.3 En ny modell för uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen ska införas

NBV välkomnar förslaget om ny struktur för extern oberoende analys och utvärdering av statens mål och tillstyrker att analys, uppföljning och utvärdering fortsatt ska ligga kvar inom självförvaltningsmodellen.

15.4 Myndigheten för kulturanalys ska utvärdera effekterna av statens stöd till folkbildningen

NBV tillstyrker förslaget men påtalar att MYKA inte ska ta ansvar för verksamhetsuppföljning som Folkbildningsrådet gör som beskrivs under rubriken *Avgränsningar mot andra aktörer*.

15.7 Delar av Folkbildningsrådets och SISU Idrottsutbildarnas utvärderingsverksamhet bör ses över

NBV delar utredningens bedömning och välkomnar en ökad kvalitet före kvantitet.

15.8 MYKA, IFAU och CIF ska ha tillgång till relevant underlag

NBV tillstyrker förslaget men ser åter risker i ökad administration beroende på vilken typ av information och uppgifter som efterfrågas.

16.3 Kontrollen har utökats men behöver stärkas ytterligare

NBV tillstyrker utredningens bedömning med viss reservation och anser att redan införda åtgärder har lett till en önskad effekt och att ytterligare åtgärder

kan leda till begränsningar och svårigheter med att nå ut med folkbildningen brett. Här finns ett behov av att ständig utveckling.

16.4 Ökad transparens och insyn i bidragsanvändningen är nödvändigt för ett ökat förtroende

NBV avstyrker förslaget då risk finns för statlig övervakning och här finns behov av att värna den personliga integriteten.

16.4.1 Kontrollresultat och kontrollbeslut bör tillgängliggöras

NBV tillstyrker utredningens bedömning för en ökad transparens efter att beslut fattats av Folkbildningsrådet.

16.4.2 Studieförbunden bör kunna särredovisa sina kostnader

NBV konstaterar, liksom utredningen, att arbetet med att redovisa den statsbidragsberättigade folkbildningsverksamheten på kostnadssidan redan är på gång. För att särredovisning ska vara möjligt behöver Folkbildningsrådet ta fram användbara definitioner av begreppen. Eftersom studieförbundens verksamhet, till skillnad från många andra statsbidragsfinansierade verksamheter, bara delvis är finansierade av staten utgör förslaget en stor utmaning. Vid sidan av statsbidraget kommer resurser från kommuner, regioner, deltagaravgifter, samarbetsparter (som bidrar med tillgång till lokaler, utrustning med mera) och från ideella krafter. Det är inte rimligt sett till arbetsinsats att särredovisa vilken andel som statsbidraget utgör per arrangemang. En rimlig nivå vore att särredovisa kostnaderna för statsbidragsberättigad folkbildningsverksamhet per studieförbund, med hjälp av väl underbyggda schabloner.

16.5 De förordningsstyrda bidragsvillkoren bör utökas och förtydligas

NBV välkomnar ett förtydligande men avstyrker redovisning till staten av samverkan med andra organisationer.

16.5.1 Öppen redovisning av samverkan med andra

NBV avstyrker förslaget att detta skall vara ett krav till att få statsbidrag. NBV anser att folkbildningsaktörerna redan har god kännedom om sina samverkansparter och att detta förslag inte är en modell för "självsanering" utan kan i stället få andra ej önskvärda konsekvenser i form av känsla av att man blir "registrerad eller hamnar i ett speciellt "fack".C

16.5.2 Förordningen om statsbidrag till folkbildningen bör utökas med demokrativillkor

NBV välkomnar utredningens bedömning om att tillföra ett demokrativillkor då detta ligger starkt i studieförbundens intresse och värderingar.

16.5.3 Villkoren på mottagare av bidrag till civilsamhället bör bli mer enhetliga

NBV delar inte utredningens bedömning av att bidragsvillkoren för civilsamhällets olika aktörer skall vara likriktade då alla dessa aktörer är och bör fortsatt vara väldigt olika varandra avseende utformning och struktur vilket skapar en fortsatt önskvärd mångfald.

16.6 Kontrollen av statsbidraget till folkbildningen behöver bli mer effektiv

NBV tillstyrker utredningens bedömning om behov av mer effektivitet och anser att med försiktighet utveckla detta då att gå på djupet i verksamheten kräver viss eftertanke för att värna deltagarnas integritet. Detta bör ske inom självförvaltningsmodellen. Här saknas förslag på vilka dessa effektiva åtgärder kan vara. Ser risk för en fortsatt kostnadsökning för Folkbildningsrådet på bekostnad av verksamhetsbidraget.

16.6.1 Kontrollerna ska vara strategiska och riskbaserade

NBV avstyrker förslaget med motivering att nuvarande modell fungerar och att förslaget kan leda till en mer statlig styrning vilket inte vore önskvärt i förvaltningsmodellen. NBV håller med om att intern styrning och kontroll är helt avgörande för att studieförbundet ska ha ordning och reda i verksamheten.

16.6.2 Det behövs mer oberoende och förebyggande inslag

NBV välkomnar utredningens bedömning om vikten av ett arbete med att gemensamt ständigt utveckla nya kontrollinstrument för att ligga i fas med nya sätt som systemet kan utnyttjas på.

16.6.4 Det nya bidragsfördelningssystemet bör utvärderas av en extern granskare

NBV tillstyrker utredningens bedömning och anser att detta är mycket viktigt för att säkerställa att modellen är rätt, fungerande och ger önskad effekt över gång från ett kvantitativt system till ett mer kvalitativt system.

16.6.5 Tillgången till kontrollrelaterad kompetens och information behöver förbättras

NBV tillstyrker utredningens bedömning men motsätter sig att ökade kontrollrelaterade kostnader skall bekostas av folkbildningsanslaget. Nya medel till detta bör så skjutas till av regeringen. Detta då anslaget kraftigt minskat till studieförbunden vilket redan lett och kommer leda till negativa effekter för folkbildningen.

NBV avstyrker förslaget att genomföra en utredning om en central databas över statliga stöd till civilsamhället, detta med hänvisning till att värna föreningsfrihet och yttrandefrihet.

NBV tillstyrker förslaget att Folkbildningsrådet kan komma att omfattas av lagen om underrättelseskyldighet när det gäller statliga företagsstöd.

17.5 Förslag om en ny modell för statlig medverkan vid revision av statsbidraget till folkbildningen

NBV tillstyrker förslaget om statlig revision av statsbidraget till folkbildningen genom Riksrevisionen. NBV välkomnar särskilt att regeringen inte ska kunna styra inriktningen av revisionen. Det är viktigt att den statliga revisionen blir tydligt reglerad så att statens behov tillgodoses samtidigt som självförvaltningen värnas. Av den anledningen är det angeläget att revisionen avgränsas till statsbidraget och Folkbildningsrådets bidragsförmedling. Folkbildningsrådet är en ideell förening med verksamhet utöver hantering av statsbidraget. Denna verksamhet styrs av medlemmarna på samma sätt som i andra föreningar. Folkbildningsrådets föreningsverksamhet är därmed en del av civilsamhället och bör därför inte omfattas av statlig revision. Detsamma gäller studieförbunden.

18.1.4 Återbetalade medel ska i vissa fall betalas tillbaka till staten

NBV avstyrker förslaget om att återbetalda medel skall tillbaka till staten då dessa medel sedan tidigare är öronmärkta för folkbildningen varav dessa medel i stället bör återanvändas inom folkbildningen.

18.2.3 Nuvarande ordning för hantering av oförbrukade medel ska lämnas oförändrad men transparensen behöver öka

NBV har inga invändningar emot förslaget om redovisning av oförbrukade medel. För att redovisningen ska vara möjlig behöver Folkbildningsrådet ta fram användbara definitioner av begreppen.

18.2.4 Villkor för återbetalning av oförbrukade medel

NBV avstyrker förslaget om att införa återbetalningsskyldighet för oförbrukade medel då detta försvårar en strategiskt långsiktig planering hos studieförbunden. Särskilt med tanke på att verksamhetsåtagandet är för en period på tre år åt gången.

19.1 Ikraftträdande av utredningens förslag

NBV tillstyrker förslaget med viss oro då tiden upplevs som snäv och NBV uppmanar till att en god framförhållning tas i beaktande för att övergången till utredningens förslag skall bli så effektivt som möjligt.

19.2 Övergångsbestämmelser

NBV tillstyrker förslaget och anser att det är viktigt med tydlighet i övergångsbestämmelserna.

20.7.3 Statsbidragsberättigade studieförbund

NBV saknar att utredningen inte mer exakt gett svar på vad det administrativa arbetet kommer att kosta för de enskilda studieförbunden samt hur detta administrativa arbete kommer påverka verksamheten i stort.

20.7.7 Konsekvenser för civilsamhällets självständighet och möjlighet att bidra till ett demokratiskt samhälle

NBV saknar inbjudan till fler av studieförbundens medlemsorganisationer och samarbetsorganisationer att få ingå i de 169 remissinstanser som bjudits in. Detta då de representerar en stor och viktig del av civilsamhället och som kommer att påverkas av förslaget samt som i förlängningen kan få konsekvenser för dess självständighet och möjligheter att bidra till ett demokratiskt samhälle.

20.17 Finansiering av utredningens förslag

NBV påtalar vikten av att de utgiftsökningar som förslag i betänkandet kommer att innebära finansieras med extra anslag av staten utöver nuvarande finansiering.

Avslutningsvis vill vi påminna om att förslag, bedömningar och förändringar behöver ta hänsyn till folkbildningens betydelse för utvecklingen av ett demokratiskt samhälle och som en viktig resurs vid större samhällsutmaningar.

I arbetet med remissvaret har förbundsrektor Göran Hägerdal fattat beslutet. Verksamhetschef Magnus Nilsson har varit föredragande. I den slutläggande hanteringen har NBV förbundets ledningsgrupp, regionernas ledningsgrupp och Förbundsstyrelsen deltagit.

NBV

Stockholm 2024-12-08

Göran Hägerdal

Förbundsrektor